
Милош Мишковић¹
(студент докторских студија)

ПРАВОСЛАВНИ ПОГЛЕД НА АДОПЦИОНИЗАМ У ПРЕПИСЦИ АЛКУИНА СА ФЕЛИКСОМ ИЗ УРГЕЛА И ЕЛИПАНДОМ ИЗ ТОЛЕДА

Анстракт: Ово истраживање има за задатак да пружи православни поглед на адопционизам у преписци Алкуина са Феликсом из Ургела и Елипандом из Толеда. Адопционистичка јерес која се појављује у Шпанији у последњој четвртини VIII века и шири се на области под правном јурисдикцијом Франачке државе, изазвао је теологе Цркве на Западу да се супроставе тој јереси. Најзначајнији теолог Западне Цркве у том периоду, Алкуин из Јорка, укључио се у борбу против адопциониста. Поред капиталних дела која је написао против главних протагониста адопционизма, Феликса и Елипанда, он је са њима имао и кореспонденцију путем писама које је са њима разменио. Укупно су остала четири писма која су они разменили и из којих може да се сагледају основни аргументи православних и адопциониста. Анализом писама која су главни учесници адопционистичког спора разменили међу собом, уз стављање истих у одређени историјски контекст, моћи ћемо да стекнемо православни поглед на адопционистички проблем који је Цркву подстакао да формулише учење против нове јереси која је претендовала да постане званично учење Цркве на Западу.

Кључне речи: адопционизам, Алкуин, Феликс из Ургела, Елипанд из Толеда

Увод

Адопционизам, христолошка јерес, појављује се на Иберијском полуострву у областима које су биле под влашћу Арапа. Елипанд, архиепископ града Толеда, у току богословског спора са Мигетијусом који је учио да се Бог сукцесивно откривао у Давиду (као Бог Отац), у

¹ Докторанд на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, Стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије - milosmiskovic94@gmail.com

Христу (као Син) и у апостоу Павлу (као свети Дух) износи учење о двојном синовству Господа Исуса Христа, тј. да је Христос као Бог, Син Божији по природи, али Христос као човек је Син Божији по усвојењу и благодати. Учење толедског архиепископа изазвао је шпанске теологе да се супроставе новој христолошкој јереси, која је за Цркву на Западу било оживљавање Несторијеве јереси која је осуђена на трећем Васељенском сабору. Шпански теолози су упознали Франачку и Римску Цркву са новом јереси која се појавила код њих, па су се најеминентнији теолози Запада (међу којима је први био Алкуин) ангажовали против те јереси, и велики број тих теолога је најзначајнији део својих дела написао против адопционизма. Особина ове христолошке јереси је била у томе да је она била територијално ограничена на Цркву на Западу, ово учење није имало на Истоку нити својих присталица нити противника, јер су Цркву на Истоку потресали иконоборачки спорови. Рад ће бити подељен у три поглавља: прво поглавље ће приказати развој адопционизма на Западу до повратка Алкуина из Британије; друго поглавље обрађује Алкуинову кореспонденцију са Феликсом, а треће са Елипандом, који је био оснивач адопционистичке јереси. Циљ рада је да се анализом њихових писама, стекне увид у аргументе које су користили Алкуин и његови противници да би доказали да је њихово учење исправно и да је у складу са учењем Цркве као и да је оно подржано цитатима који су преузети из Светог писма и дела Светих Отаца.

Адопционизам на Западу до Алкуиновог повратка из Британије

Простором Иберијског полуострва у другој половини VIII века владале су три државе: Кордовски емират са седиштем у Кордоби (на територији емирата налазило се седиште толедског архиепископа Елипанда), краљевство Астурија које је владало северозападним делом Шпаније и Франачко краљевство које је заузимало североисточни део Шпаније. Шпанска теологија тог времена, како сведочи Хаук, није носила печат ренесансе и била је на нивоу теологије трећег и четвртог века. Са друге стране, франачки теолози су имали ослонац у Августиновој теологији и лако су решавали теолошке проблеме. Карло Велики је намеравао да шпанску Цркву потчини под утицај франачке Цркве и архиепископ Сенса, Вилхар, уз сагласност папе Хадријана, рукополаже Егила за епископа и шаље га у Шпанију. Њему није одређена катедра, него је тамо послат као епископ – мисионар, имајући у виду проповедање ирских епископа – мисионара у Франачкој држави.² Шпанска Црква није тражила од Франачке Цркве такву врсту помоћи, а иза Егиловог слања у Шпанију стајала је интенција Карла Великог да Цркву у Шпанији потчини свом утицају, као што су шкотска и енглеска Црква биле под франачким утицајем.³ Франачка Црква извршила је упад на канонску територију некадашње визиготске Цркве која је била под управом толедског архиепископа. Примат толедске катедре простирао

² A. Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands – zweiter teil*, Leipzig 1900, 282 – 285.

³ *Ibidem*, 285.

се на некадашњој канонској територији визиготске Цркве као и на област Каталонију у североисточној Шпанији као и на галску провинцију Нарбону које су биле под франачком управом.⁴ Иницијална каписла за избијање адопционистичког спора било је погрешно тријадолошко учење Егиловог сарадника Мигетијуса, који је тиме изазвао реакцију толедског архиепископа Елипанда коме се није свиђао упад франачке Цркве на територију његове Цркве, сазвао је локални сабор у Севиљи 785. године и осудио је Мигетијуса као јеретика.⁵

Елипанд је изнео учење да свако мора да исповеда да је Исус Христос по његовој човечанској а не божанској природи, усвојени син Бога. У свом учењу, он је чврсто стојао на становишту јединства личности у Исусу Христу и признавао је да је он Син Божији по природи. У учењу својих противника видео је опасност да би се обе природе у Исусу Христу помешале, и Исус Христос не би имао истинску човечанску природу. Стриктно раздвајање обе природе у Исусу Христу и коришћење речи „*ad-ortio*“ да би се описао однос људске природе у Господу Исусу Христу. Бог је примио тело, али природно синовство као код божанске природе било је одбачено. По њиховом мишљењу радило се о примању тела кроз избор, кроз милост и у том случају за описивање тога била је потребна реч *ad-ortio*.⁶ За разумевање адопционистичке теологије неопходно је да се разјасни шта је Син Божији, по адопционистичкој теологији, преузео када је постао човек, шта се подразумевало под именицом „тело“ и именицом „човечанска природа“. Они су своје противнике оптуживали за монофизитство јер је за њих Богочовек у свом конкретном облику био стварни Син Божији. По њиховом мишљењу, само је један стварни човек, који је на земљи безгрешан, да спаси човечанство. Онај који је омогућио искупљење, омогућио га је као други Адам, јер ми сви потичемо од првог, а не као случајни, обични човек.⁷ Еwig претпоставља да је тачка додира између Елипанда и Несторија била одбрана Христове људске природе, вероватно имајући у виду муслимане, којима је Исус Христос као Богочовек био камен спотицања и који је од стране муслимана признаван само као пророк. Њихова теолошка терминологија *filius adoptivus* и *filius proprius* није за њих била хетеродоксна, али се ван Шпаније могла погрешно разумети, јер је појам *adoptio* у германском праву представљао врло лабаву везу.⁸ Елипанд је подршку за своје учење нашао код епископа града Ургела, Феликса. Познато је његово питање упућено Феликсу како он посматра људску природу Исуса Христа, као истинитог или усвојеног Сина Божијег, Феликс је одговорио да га сматра за усвојеног Сина.⁹ Према Феликсовом

⁴ W. Heil, *Der Adoptianismus, Alkuin und Spanien*, Karl der Grosse Band II: *Das geistige Leben*, (Düsseldorf 1967), 102.

⁵ E. Ewig, *Vijek Karla Velikog (768 - 814)*, u *Velika povijest Crkve III/1*, ur. Hubert Jedin i dr., pr. Josip Ritig, Leo Držić, (Zagreb, 2001), 91.

⁶ Heil, *Der Adoptianismus*, 118.

⁷ *Ibidem*, 118.

⁸ Ewig, *Vijek Karla Velikog*, 92.

⁹ K.J.v. Hefele, *Conciliengeschichte – dritter Band*, Freiburg im Breisgau 1877, 643.

учењу он је изабран од вечности, рођен је као слуга, усвојен на крштењу, васкрснут из мртвих, и обожен. То обожење није утицало да он престане да буде човек, све човечанско је остало у њему: молио се за себе, страховао је од смрти, остао је подложен Богу заувек. Са друге стране, Феликс није порицао божанство Христа и што се тога тиче био је православан као и његови савременици. Христос је морао да прође кроз све што је људско, јер све што је чинио и што му се десило одмах бива пренесено на хришћане: његов избор, усвојење и обожење.¹⁰ Према његовој божанској природи Исус Христос је био истинити, а као човек усвојени Син Божији, и његово божанство је у првом случају било истинито, а у другом више номинално односно титуларно.¹¹ Феликс је сматрао да је немогуће да Бог који је дух, може имати тело. Његову аналогију тела и душе коју је применио на рођење сваког детета, где оно тело добија од родитеља, али не и душу, он покушава да примени на своје адопционистичко учење и покушава да докаже да је могуће да иста личност може да буде истинити и усвојени син, и тако избегне проблем двојне личности у Исусу Христу.¹² Елипандово учење је стекло много присталица, али и број његових противника није био занемарљив. Најзначајнији његови противници на територији Иберијског полуострва били су: игуман Беатус и епископ Озме, Хетеријус. Они су били резиденти астуријског краљевства које није било у добрим политичком односима са Толедом које је било под арапском влашћу. Поред тога, митрополит Астурије одупирао се утицају толедског архиепископа, а као независно краљевство одржавали су добре односе са Франачком државом. Елипанд је очекивао лаку победу у сукобу са астуријским клирицима, као што је победио Мигетијуса, захтевајући да Астуријци осуде своје клирике, у противном случају он ће сазвати сабор који ће то учинити. Беатус и Хетеријус шаљу писмо папи и износе му спор који имају са Елипандом. Папа је проклео Елипандово учење као несторијанско, а на страну Астуријаца стају и франачки епископи које је Беатус упознао са новом јереси.¹³ Означавање адопциониста као несторијанаца је било проблематично јер су они признавали одлуке прва четири Васељенска сабора која је од стране Исидора севиљског и њихових локалних сабора изграђен као теолошки правац, а шпанска Црква је била ближа антиохијском тумачењу Халкидона него александријском. Шпанска Црква је на свом локалном сабору 589. године осудила аријанизам и у свој Символ вере увела филиокве. Ипак, коришћење речи *adoptio* је за александријско тумачење Халкидона могло да звучи несторијански, јер је доводило у опасност јединство личности Исуса Христа.¹⁴

Феликс је био апологет хришћанства против ислама, и цењен у шпанској и франачкој Цркви. Алкуин му пише писмо 789. године, и иако

¹⁰ Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 294 – 295.

¹¹ F. Lorenz, *The Life of Alcuin*, London 1837, 72.

¹² C.J.B. Gaskoin, *Alcuin: His Life and His Work*, London 1904, 150-151.

¹³ Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 290 – 293.

¹⁴ Heil, *Der Adoptianismus*, 123- 124.

се нису лично познавали он га моли за његово молитвено заступништво.¹⁵ Писмо није у вези са адопционистичким проблемом и у писму Алкуин се препоручује Феликсовим светим молитвама. Његово молитвено заступништво он не тражи својим сопственим заслугама, него његовом добротом. На крају писма он моли да га он прими у братској љубави и општењу његових молитви, напомињући колико награде ће Феликс добити у вечној слави Божијег милосрђа.¹⁶

Покушај ширења јурисдикције Елипандове катедре на Аустразију изазвао је реакцију франачких теолога, који су желели да се одупру адопционистима на богословском и политичком плану. Карло је увидео опасност од ширења адопционизма у својој држави, па су се Франци, са Римом, супростављали тој јереси.¹⁷ Карло је у Регенсбургу 792. године одржао сабор, на коме је присуствовао велики број епископа и изасланици папе Хадријана. На сабору се Феликс писмено одрекао своје јереси и вратио у православље. Карло Велики га је послао у Рим у пратњи опата Ангилберта где се Феликс пред папом одрекао адопционизма и враћен је на своју катедру у Ургел. По повратку на своју катедру, поново је почео да проповеда адопционизам и бежи на територију под арапском влашћу.¹⁸

Алкуинов повратак у Франачку и кореспонденција са Феликсом

Побегавши из Ургела на територију под правном јурисдикцијом кордовског емирата, Феликс је остао ван домашаја франачке државне и црквене власти. Иако је у Риму, потписао писмено одречење од своје јереси, он је никада није искрено напустио. Године 792. Алкуин је позван од стране Карла Великог да се врати у Енглеску и штити православље.¹⁹ Алкуин је био Карлов избор, јер је он био најкомпетентнији теолог који је могао да се супростави тој новој јереси.²⁰ Крајем 792. године Алкуин је дошао у Франачку као представник енглеске Цркве и државе. Присуство енглеске Цркве је било обавезно да би се сабору који би требао бити одржан дао ауторитет Васељенског сабора западног хришћанства.²¹

Пре преласка на анализу Алкуиновог писма Феликсу, направимо малу дигресију и осврнути се на Алкуинов теолошки профил. Алкуин је пратио теолошку тенденцију свог времена и као његови претходници, њихова дела су била ехо ранијих црквених писаца. Његов теолошки стил је објаснио у писму Гизели и Рортруди, сестри и ћерци Карла Великог,

¹⁵ Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 293. Јафе је датирао то писмо у 785. годину, међутим, Думлер га датира у 789. годину.

¹⁶ *Epistolae Karolini aevi*, tomus II, *Ernestvs Dvemmler*; Berolini 1895, n. 5, 30-31.

¹⁷ И. Чаировић, *Црква у Енглеској у VIII веку— богословско-историјске импликације односа са Римом и Франачком државом*, Београд 2016, 281-282.

¹⁸ Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 296; Hefele, *Conciliengeschichte*, 672-674; Lorenz, *The Life of Alcuin*, 76.

¹⁹ C.R. Haines, *Christianity and Islam in Spain A.D. 756-1031*, London 1889, 130.

²⁰ Lorenz, *The Life of Alcuin*, 77.

²¹ *Ibidem*, 110.

он је ради духовног изграђивања верних сакупљао истину из дела Отаца. Приликом тог рада, он је био пажљив и следио је пут Отаца, и уз помоћ божанског провиђења трудио се да правилно интерпретира њихова мишљења.²² Из овога можемо да Алкуин као теолог није био инвентиван, али је уз антологијско коришћење дела Светих Отаца доказивао адопционистима нелогичност њиховог учења.

У спору са адопционистима Алкуин је чврсто стајао на ставу да признаје шест Васељенских сабора и Кирилово тумачење Халкидонског сабора. Алкуин полази од учења да је Син Божији оваположењем постао и Син Човечији, без тога да је нешто преда од свог карактера као Сина Божијег. То да Свето писмо и Оци Цркве само конкретну божанску личност Исуса Христа у две природе признају, била је основа свих његових доказа против адопциониста.²³ Адопционизам је постао круцијалан за филиоквистичко учење западних теолога, и они су следећи учење из Светог писма да Син дели све што има и Отац, који мора да има (по мишљењу западних теолога), поред Оца, улогу у исхођењу Светог Духа.²⁴

Године 793. Алкуин шаље писмо²⁵ епископу Феликсу, у коме се конкретно дотиче адопционистичког проблема. Алкуин цени свог саговорника, а о томе сведочи опширан увод који води ка главном делу његовог писма.²⁶ Он му се обраћа са молбом, прави му поређење са Јерихоном и покушава да га наведе на прави пут. Пише му из љубави, молећи се Богу дан и ноћ да би се Феликс вратио на пут истине и јединства са Црквом. Наводи му како Бог разбија у делове деловање јеретика и наводи му неколико цитата из Светог писма кроз које провејава антиадопционистичко учење. Истиче му ауторитет Римске Цркве која исповеда праву веру против адопционизма; прихватање адопционизма као исправног учења довело би у питање основне истине хришћанске вере. Израз који је Феликс користио, усвојени син, не постоји у Светом писму, међутим, у његовим списима Алкуин проналази много тога правог и истинитог. Да би му доказао да Свети Оци уче православно и против адопционизма, доноси му сепарате из дела Светих Отаца: Иларија, Атанасија Великог, Кирила Александријског, Августина, Григорија Великог и Хроматијуса из Рима. Саветује му да следи те Оце заједно са његовим братом Елипандом (мисли на архиепископа толедског Елипанда) како би заједно стигли до капија Вечног града, наговарајући га да делује у интересу јединства Цркве.²⁷

Годину дана после Алкуиновог писма Феликсу, Франачка Црква организује сабор у Франкфурту на Мајни 794. године. На сабору је председавао Карло Велики, а основни акценат сабора је био на

²² R.V. Page, *The Letters of Alcuin*, New York 1909, 20.

²³ Heil, *Der Adoptianismus*, 136.

²⁴ A.E. Sicienski, *The Filioque- History of a Doctrinal Controversy*, Oxford 2010, 93.

²⁵ Cf. Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 300-301; Hefele, *Conciliengeschichte*, 675-676.

²⁶ *Epistolae Karolini aevi*, n. 23, 60.

²⁷ *Op.cit.*, 61-62.

адопционистичкој јереси. Сабор није могао да реши адопционистички проблем, јер су вође јереси, Елипанд и Феликс, резидирали у кордовском емирату и франачка Црква и држава нису могле да их доведу на сабор. Карло Велики и Алкуин су били свесни деликатности ситуације и знали су да проблем са адопционистичком јереси неће бити лако решен.²⁸

Алкуиново писмо није успело да врати Феликса на пут праве вере. Као одговор на Алкуиново писмо, Феликс је написао књигу у одбрану адопционистичког учења и послао је Елипанду. Елипанд и његови сарадници су саветовали Феликса да своју књигу не шаље Алкуину, него Карлу Великом, јер су сматрали да ће та књига остварити већи успех ако буде послана Карлу. Карло је проследио књигу Алкуину, захтевајући да одговори на њу.²⁹ Адопционистичка јерес је узимала маха у Шпанији, тако да су православни у тим областима били у дефанзивном положају.³⁰ Алкуин је покушао да приволи Карла да он преузме водећу улогу у борби против јереси, и силом своје власти уништи адопционизам. Карло се није одазвао на Алкуинов позив, него му је саветовао да предложи теологе који ће да му се придруже у борби против адопционизма. Алкуин је предложио папу Лава, патријарха аквилејског Павлина, епископа Теодулфа из Орлеана и епископа Рикбода из Тревеа. Од теолога које је Алкуин предложио, Карло је изабрао папу Лава и аквилејског патријарха Павлина.³¹ Алкуин је молио Карла за време како би могао заједно са својим ученицима написати дело које би оповргавало адопционизам. Дело је завршено почетком 799. године и послато је Карлу Великом.³² За ефективно супростављање Алкуинових и Феликсових ставова било је потребно да Феликс дође на сабор. Гаранција за његов долазак могла је да да само државна власт, тј. Карло Велики.

Карло је Феликсу гарантовао безбедност и слободу да пред епископима изнесе своје учење. Добивши од краља гаранције безбедности, обећао је краљевим изасланицима да ће доћи на сабор у Ахену.³³ Алкуин се припремио за Сабор написавши седам књига против адопционизма, које су биле његов ослонац у диспуту са Феликсом.³⁴ Феликс је желео да га пред сабором заступа лионски архиепископ Леидрад, међутим, Сабор то одбија и као противника супроставља му Алкуина.³⁵ Сабор је одржан на пролеће 800. године,³⁶ на њему је присуствовао велики број племића и епископа. Акта Сабора нису сачувана, о њему сазнајемо од Алкуина и његовог биографа, као и из Феликсовог извештаја о Сабору. Саборска заседања су трајала шест дана; Феликс се одрекао адопционистичке јереси

²⁸ Heil, *Der Adoptianismus*, 104; Hefele, *Conciliengeschichte*, 679.

²⁹ Lorenz, *The Life of Alcuin*, 131.

³⁰ Page, *The Letters of Alcuin*, 20.

³¹ Lorenz, *The Life of Alcuin*, 132- 133.

³² Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 302.

³³ Ibidem, 304.

³⁴ Lorenz, *The Life of Alcuin*, 133.

³⁵ Чаировић, *Црква у Енглеској у VIII веку*, 282.

³⁶ Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 304. Код Хефелеа налазимо податак да је сабор одржан на пролеће 799. године. Hefele, *Conciliengeschichte*, 722.

и у вези са тим написао православно исповедање вере. Упркос томе што се на сабору одрекао јереси, Феликс није враћен на катедру у Ургел, него му је као место боравка одређен Лион, где је био под надзором архиепископа Леидрада.³⁷

Кореспонденција Алкуина и Елипанда

Победивши у диспуту вођу адопционистичке јереси на простору Франачке државе, Алкуин сада обраћа пажњу на оснивача адопционистичке јереси, толедског архиепископа Елипанда. Сукоб са Елипандом почиње 799. године када му Алкуин шаље писмо. У том писму, као и у писму упућеном Феликсу, уочава се Алкуинов дипломатски манир у кореспонденцији са особама које су његови адресати. Алкуин поздравља Елипанда, и изражава поштовање према његовој личности. У уводном делу, он не помиње адопционистичку јерес, него говори о њему и хвали га.³⁸ Опширан увод у коме он хвали његову личност, делује прилично чудно, иако му је био познат његов став према православнима и сукоб у који су обојица били активно укључени, а до тада се нису директно сукобљавали.

Алкуин је у писмима блаженог Феликса (Феликса из Ургела), човека религиозног живота и свештеног поштовања, наишао на учење да је Исус Христос усвојен. Он сад поставља питање: Ако је Христос усвојен, која личност од Свете Тројице је усвојена? Наравно, Син. Зато што личност узимајући човека у утроби Дјеве додаје их у једну личност, то би требао да буде Син Божији, и ако је усвојен, онда је Син усвојен, и тако је Син усвојен који је човек и тако је Он унук Оца? Алкуин износи православно учење и каже да је у Светој Тројици једна личност Оца, друга Сина, трећа Светог Духа и међу њима нема разлике у природи суштине, или славе, или вечности. Он верује да је у Христу једна божанска и друга човечанска природа, једног и истог Бога, истинитог човека, једног Сина Божијег, једног Христа. То се може доказати кроз сведочанства многих људи доказано, од сведочанства Отаца јача су Божија.³⁹ Алкуин наставља да својим аргументима доказује Елипанду нелогичност адопционизма, претходно се надовезавши на Феликсово учење и показавши му како то није у складу са учењем Цркве. После тога, износи му значај јединства Цркве и моли Елипанда, да он, као Божији човек врати Феликса на пут праве вере. Његови искази су поткрепљени цитатима из Светог писма и дела Светих Отаца, а Исповедањем вере Алкуин доказује да је оно у складу са догматима Цркве: Исус Христос је рођен од Дјеве, истинити Бог из две природе и истинити Син Божији, један је Христос и један Бог и један Син Божији, један цар и спаситељ света, истинити Бог и истинити човек у једној личности.⁴⁰ Алкуин наговара Елипанда да делује у интересу православља и утврди православну веру у Шпанији. Свети Исидор

³⁷ *Ibidem*, 722-723.

³⁸ *Epistolae Karolini aevi*, n. 166., 268-269

³⁹ *Op. cit.*, 269.

⁴⁰ *Op. cit.*, 270-272.

Севилски најзначајнији теолог Шпаније, у својим Етимологијама, не учи о адопционизму. На крају писма, он га охрабрује на наредне потезе и нада се да ће посланица бити циркуларна.⁴¹

Елипанд исте године одговара и шаље му писмо које је датирано у октобру 793. године. За разлику од Алкуина, Елипанд се у свом писму није дипломатски понашао према свом опоненту и ту се јасно види да ће текст бити лишен поштовања према противнику. Ословљава га као новог Арија и противника учења Светих Отаца и следбеника Беатуса, ученика Антихриста јер одбацује адопционистичко учење. Своје оптужбе поткрепљује цитатима из Светог писма и оптужује Алкуина да прогања Феликса, који је исповедник вере.⁴² Он пребацује Алкуину да он одбацује човечанство Исуса Христа, и да цела Шпанија одбацује његово учење у које Алкуин верује са неколико својих сарадника. Алкуин је за Елипанда робовласник јер поседује 20000 робова (Алкуин је био игуман манастира Светог Мартина и имао је 20000 кметова). Указује му на његове грешке јер не прихвата сведочанства Светих Отаца: Иларија, Амвросија, Атанасија, Августина и Исидора и не верује у усвојење тела нити у човечанску природу Сина Божијег. Занимљиво је Елипандово поређење Алкуина са јеретиком Аријем и царем Навузарданом који је разорио зидове Јерусалима. Он изражава бојазан да Алкуин не утиче на Карла Великог, на начин који је Арије утицао на Константина Великог.⁴³ Елипанд доноси цитате из Светог писма и дела Светих Отаца који, по његовом мишљењу доказују да је у Исусу Христу усвојено друго човечанство а не друго божанство. Када се каже да је Исус Христос усвојен, мисли се на форму ропства човековог, не у слави или суштини божанске природе. Елипанд цитира одељке из Мозарабске литургије и посланице папе Лава; Алкуин је за њега јеретик јер се са својим јеретичким учењем супроставља учењу Светих Отаца.⁴⁴ Писмо се завршава са поређењем Алкуина са Аријем и Аустрије (тј. Аустразије) са другом Александријом, а Алкуин помрачава православну веру. Напоменувши да је Алкуин на страни славног цара и да јаше у свом гневу, међутим Господ не заслужује Феликсову крв из њихових руку, где алудира да Феликс може бити кажњен смртном казном.⁴⁵

Елипанд пише два писма Феликсу, у августу и октобру 799. године где га обавештава да је примио писмо од Алкуина. У оба писма, он изражава своју подршку Феликсу и говори против Алкуина и Беатуса који не признају учење о адопционизму.⁴⁶ Писмом које је Елипанд упутио Алкуину, завршила се директна кореспонденција између њега и Алкуина. Алкуин је написао дело против адопционизма под називом *Adversus Elipandum* у четири књиге. У прве две књиге он непосредно одговара на писмо које му је упутио Елипанд. У делу списа који говори о христологији,

⁴¹ *Op. cit.*, 272-273.

⁴² *Epistolae Karolini aevi*, n. 182, 300-301.

⁴³ *Op. cit.*, 301-303.

⁴⁴ *Op. cit.*, 303-306.

⁴⁵ *Исто.*

⁴⁶ *Epistolae Karolini aevi*, n. 183, 307-308.

Алкуин истиче значај Преображења и пуноћу божанске силе у обожењу сваког човека. У другој књизи он се позива на ауторитет Првог васељенског сабора у борби против адопционизма. Замера Елипанду да су он и његови следбеници против целог света јер термине које они користе усвојен и номинални нису коришћени на Васељенским саборима. Уз помоћ учења светог Кирила побија несторијанизам и истиче орос сабора у Ефесу. Срж учења Цркве је христологија и исправним веровањем верник задобија Царство Небеско и позива га да се врати у истину и саборност Цркве.⁴⁷ Није сигурно да ли је Алкуин успео да са својим списом преобрати Елипанду, али после тог његовог списка Елипанд се није јавно оглашавао, и тако је највећа претња по Цркву и државу била отклоњена без тога да је Елипанд учинио велике неугодности Цркви и држави.⁴⁸

Закључак

Алкуинова делатност против адопционизма била је важна, јер је адопционистичка јерес спречавала делатност хришћанских мисионара у југозападним деловима Франачке државе и Шпанији. Ипак, јерес је могла бити побеђена само уз помоћ државне власти, и Алкуин је у писму упућеном архиепископу Арну салцбуршком описао да је са својим сарадницима успео да врати у православље 20000 хиљада људи, који су се одрекли адопционистичке јереси и вратили у крило Цркве.⁴⁹ Алкуин је преминуо у манастиру Светог Мартина у Туру 804. године, а његови противници Елипанд и Феликс, 808. односно 818. године.

Хаук је изнео правилну хипотезу да се за шест дана не може променити оно у што је Феликс сматрао исправним учењем. Феликс је потписао православно исповедање вере, које је, како ће се касније испоставити било само декларативно. Након Феликсове смрти пронађени су његови списи који доказују да се он није одрекао своје јереси и да је исповест вере дата у Ахену била лаж.⁵⁰ Агобард из Лиона је открио Феликсове списе, и будући изазван од Феликсових следбеника упутио је писмо цару Лудвигу Побожном. Он није читао Алкуинове и Павлинове списе против Феликса, него напада Феликсово учење као несторијанизам и њихову погрешну интерпретацију Светог писма. Он побија његово учење, у коме каже да Бог није распет на крсту него човек кога је он усвојио, као што је ован жртвован уместо Исака; и одбацује атрибуте којима Феликс описује Христову човечанску природу. Дело се завршава цитатима из дела Светих Отаца и потврђује значај сабора за учвршћивање православне вере. Његов спис против Феликса је био јасан доказ да адопционизам није у попуности ишчекао са простора Франачке државе.⁵¹ Морамо приметити

⁴⁷ Чаировић, *Црква у Енглеској у VIII веку*, 285.

⁴⁸ Lorenz, *The Life of Alcuin*, 136-137.

⁴⁹ *Epistolae Karolini aevi*, n. 208, 345-346.; Чаировић, *Црква у Енглеској у VIII веку*, 283- 285.

⁵⁰ Hauck, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 305.

⁵¹ D. Ganz, *Theology and the organisation of the thought*, The New Cambridge Medi-

да су учесници кореспонденције добро познавали Свето писмо и Свете Оце. У комуникацији са Феликсом и Елипандом, он изражава поштовање према својим саговорницима, цени њихову личност, и труди се да уз помоћ лепих речи и убедљивих аргумената их приволи православљу. Алкуин користи Свето писмо и Свете Оце (источне и западне) да им докаже да адopcionизам није учење Цркве и какве последице то учење има по православној теологији. У писму Феликсу истиче ауторитет Римске Цркве која се бори против адopcionизма. Алкуин се у борби против адopcionизма враћа Оцима и уз антологијско коришћење дела Светих Отаца износи православно богословље користећи теолошку терминологију тог доба уз истовремено поштовање опонената и жељом да се они врате у крило Цркве.

Miloš Mišković

(PhD student)

AN ORTHODOX VIEW ON ADOPTIONISM IN THE ALCUIN'S CORRESPONDENCE
WITH FELIX OF URGEL AND ELIPAND OF TOLEDO

This research aims to provide an Orthodox view of adoptionism in Alcuin's correspondence with Felix of Urgel and Elipand of Toledo. The adoptionist heresy that appeared in Spain in the last quarter of the VIII century and spread in the area under the legal jurisdiction of the Frankish state, challenged the theologians of the Church in the West to oppose that heresy. The most important theologian of the Western Church in that period, Alcuin from York, got involved in the fight against adoptionists. In addition to the capital works he wrote against the main protagonists of adoptionism, Felix and Elipand, he also had correspondence with them through letters he exchanged with them. A total of four letters remained, which they exchanged and from which the basic arguments of the Orthodox and adoptionists can be seen. Alcuin's activity against adoptionism was important, because the adoptionist heresy prevented the activity of Christian missionaries in the southwestern parts of the Frankish state and Spain. We must note that the participants in the correspondence knew the Holy Scriptures and the Holy Fathers well. In communication with Felix and Elipand, he expresses respect for his interlocutors, appreciates their personality, and tries to persuade them to Orthodoxy with the help of nice words and convincing arguments. Alcuin uses the Holy Scriptures and the Holy Fathers (Eastern and Western) to prove to them that adoptionism is not the teaching of the Church and what consequences that teaching has for Orthodox theology. In a letter to Felix, he emphasizes the authority of the Roman Church, which fights against adoptionism. In the fight against adoptionism, Alcuin returns to the Fathers and, with the anthological use of the works of the Holy Fathers, presents Orthodox theology using the theological terminology of that time with simultaneous respect for opponents and the desire for them to return to the Church.

